

Trouw

Kunst & Cultuur

BOEKEN

Onder redactie van C.G. van Zweden

Ook in Israël lopen geestelijke leiders (politiek) niet voorop

door **Johan M. Snoek**

DONDERDAG 22 DECEMBER 1988

In de door Israël bezette gebieden is de kruiddamp nog allerminst opgetrokken. Toch zijn er reeds nu enkele joodse auteurs in Israël die het karikatuurbeeld dat men zich van de vijand gevormd heeft bestrijden, en de politiek van hun eigen regering op de korrel nemen; ofschoon ook in een democratisch geregeerd land als Israël het innemen van een minderheidsstandpunt niet altijd gemakkelijk is.

Allereerst is er de auteur Adam Keller, een 33-jarige vredesactivist. Hij ging indertijd de gevangenis in omdat hij weigerde in Libanon zijn dienstplicht als reservist te vervullen. Dit jaar heeft hij wel in het leger gediend maar hij begon zijn mede-soldaten aan te sporen, dienst in het bezette gebied te weigeren en toen werd hij opnieuw gearresteerd. Onlangs kwam hij vrij.

Keller publiceerde 'Terrible Days - Social divisions and political paradoxes in Israel'. Het boek is geschreven in voortreffelijk maar gelukkig niet te ingewikkeld Engels, en uitgegeven in ons land.

Eén van zijn kritische opmerkingen: er is in Israël censuur. Een krant die een gecensureerd bericht toch afdruckt kan een verschijningsverbod opgelegd krijgen. De meeste bladen zijn vertegenwoordigd in een comité dat zelfcensuur uitoefent. Keller legt uit hoe dat werkt.

Ook beschrijft hij de situatie in het bezette gebied, het proces van sluipende annexatie en de rol die de joodse kolonisten daarbij spelen. De auteur zet de dingen op een rij, geeft verhelderende analyses en bovendien een schat aan feitelijke informatie. Nog niet eerder, bij voorbeeld, heb ik zo'n heldere uiteenzetting gelezen van de sociale en politieke ontwikkelingen die de Likoeid-partij (van Begin en Sjmir) aan de macht brachten. Ik waag de stelling dat het lezen van dit boek meer tot ons begrip van de situatie bijdraagt dan menige toeristen- of pelgrimsreis naar Israël.

Keller eindigt als volgt: „Vrede is geen droom en geen utopie. Vrede is een praktische mogelijkheid, in feite de enige praktische mogelijkheid voor Israëls blijvend voortbestaan...”.

Flapan

Vorig jaar overleed op 77-jarige leeftijd Simha Flapan. In 1930 emigreerde hij van Polen naar het toenmalige Palestina. In Israël was hij vele jaren secretaris-generaal van de socialistische Mapam-partij. Ook was hij oprichter en hoofdredacteur van het maandblad 'New Outlook'.

Kort na Flapans overlijden verscheen zijn boek 'The Birth of Israel - myths and realities'. Flapan zegt: „Om een nieuw denken te stimuleren, is het nodig de mythen te ondermijnen die (onze) denkstructuren bepaald hebben. Sommige van mijn bevindingen zullen misschien sterke tegenstand oproepen maar ze kunnen ook dienen als katalysator bij het ontwikkelen van nieuwe standpunten en oplossingen.” Er volgen dan zeven hoofdstukken die de bedoeling hebben zeven mythen door te prikken. Die zeven mythen, opvattingen dus die volgens Flapan onjuist zijn, zien er als volgt uit:

1. De Zionisten aanvaardden het verdelingsplan van de Verenigde Naties en streefden de vrede na.
2. De Arabieren verwierpen het verdelingsplan en begonnen oorlog te voeren.
3. De Palestijnen vluchtten vrijwillig, met de bedoeling het land te heroveren.
4. Alle Arabische staten verenigden zich om de joden uit Palestina te verdrijven.
5. De Arabische invasie maakte oorlog onvermijdelijk.
6. Een weerloos Israël dreigde vernietigd te worden door de Arabische Goliath.
7. Israël heeft steeds de vrede gezocht maar geen Arabische leider ging daarop in.

Het boek is helder geschreven en goed-gedocumenteerd. Verrassend vond ik de gegevens omtrent de vredesmogelijkheden die er al omstreeks 1948 zijn geweest (mythe 2).

Inzicht in de oorzaken van een conflict kan een belangrijke bijdrage leveren aan de oplossing ervan. Benny Morris schreef een uitvoerig relaas gebaseerd op minutieus historisch onderzoek: 'The birth of the Palestinian refugee problem, 1947-1949'.

Het is zijn proefschrift, vermoed ik. Morris bedoelt antwoord te geven op de vraag: waarom zijn de honderdduizenden Palestijnen in de jaren 1947-1949 gevlucht? (Zie Flapans mythe 3).

En passant krijgen ook de Arabische leiders in die dagen een veeg uit de pan, maar 90 procent van het bijeengebrachte materiaal beschrijft van stap tot stap en van plek tot plek de betrokkenheid van Israëliische legercommandanten onder wie Rabin (nu minister van defensie) en van regeringsfunctionarissen, onder wie Ben Goerion. De details, ofschoon sober beschreven, zijn niet zelden schokkend.

Helaas is het boek erg duur maar ik heb het tweemaal gelezen dus dat drukt de prijs. Van de auteur vernam ik dat er een goedkopere uitgaaf in voorbereiding is. Dr. Morris is geboren in Israël, komt uit een socialistische familie, promoveerde aan de universiteit van Cambridge en is nu diplomatiek correspondent van Israëls Engels-talig dagblad 'Jerusalem Post'.

Grossman

Toen ik vorig jaar Israël bezocht, raadde een vriend me aan: „lees vooral het boek van Grossman, Ha-zeman ha-tshav (de gele tijd)”. Ik kocht het en las het geboeid, zij het langzaam want modern Hebreeuws kost me moeite. Onlangs verscheen een vertaling in het Nederlands: David Grossman, 'Over de grens - zoeklicht op de Westelijke Jordaanoever'.

Van de tot nu toe besproken boeken leest dit het makkelijkst, niet alleen omdat het in het Nederlands vertaald is maar ook omdat de schrijver, die de Arabische taal beheerst, erin geslaagd is de eigen gevoelens maar ook die van zijn gesprekspartners weer te geven. Hij voerde de gesprekken met de bewoners in het bezette gebied; ook met joodse kolonisten maar vooral met Palestijnen. „Ik moet de onzichtbare Arabieren in de ogen kijken, me voor deze werkelijkheid openstellen en toezien hoe deze zich - als een zich ontwikkelende foto - langzaam begint af te tekenen in de gesloten donkere kamer van mijn angsten en ontkenningen”, aldus Grossman.

Eigenlijk is elk van de 22 hoofdstukken de moeite waard. Grossman idealiseert de Palestijnen bepaald niet. Toch wordt het de lezer allengs duidelijk dat de 'intifada' (volksopstand) wel komen móest. Men gaat zich verwonderen over het feit dat de uitbarsting niet eerder gekomen is.

Tegen zichzelf en zijn landgenoten zegt Grossman: „Wat we doen als we iemand negeren willen - of het nu een individu is of een hele groep - is in onszelf een soort barrière opzetten, een hek met het bord Verboden Toegang, waarachter de problematiek ligt die we niet willen aanpakken”. In de Nederlandse (niet in de Hebreeuwse) uitgaaf staat een woord vocraf waarin Grossman iets van de klem van zijn beoogd lijkt terug te nemen. Was hij bang, anders in Nederland niet gehoord te zullen worden? De lezer oordele zelf.

Arabier in Israël

Tot dusver ging het om boeken geschreven door joodse auteurs in Israël. Maar er zijn ook Palestijnse Israëli's; ook zij hebben het Israëliische burgerrecht, Israël is ook hun land. Een hunner, Fouzi Al-Asmar, schreef de eigen geschiedenis neer in zijn relaas 'Een Arabier in Israël'.

Het boek kwam al een tijdje geleden geleden uit. Alleen al zijn verhaal over de boomgaard bij Lydda is volgens mij de prijs van het boek dat waard.

Als we het conflict in het Midden-Oosten nu vergelijken met het Nederlandse conflict in Indonesië in de jaren kort na de tweede wereldoorlog, dan zien we een overeenkomst in de houding jegens de onderliggende partijen. Wat Nederland betreft denk ik dat destijds (helaas) de christelijke politieke en kerkelijke leiders niet bepaald voorop hebben gelopen in een „herwaardering van de tegenstander en kritiek op de eigen leiding.” Al kunnen de namen van mannen als J. J. Buskes en J. Verkuyl met ere genoemd worden.

Vandaag aan de dag lopen in Israël helaas de orthodox-joodse politieke en synagogale leiders evenmin voorop, als het gaat om het zoeken van recht, ook voor de naaste. Wel is gelukkig ook hier een enkele naam met ere te noemen. Maar alle hiérboven besproken joodse auteurs zijn ongodsdienstig. Desondanks staan juist zij mijns inziens in de lijn van de profeten van Israël.

ds. J. M. Snoek is emeritus predikant van de Gereformeerde Kerken.

Adam Keller: *Terrible days - social divisions and political paradoxes in Israel*. Cyprus, Heemraadschapslaan 33, 1181 TZ Amstelveen. f 29,90. 200 p.
Simha Flapan: *The Birth of Israel - Myths and Realities*. Pantheon Books, New York. f 46,60. Paperback: f 26,30. 277 p.

Benny Morris: *The Birth of the Palestinian Problem refugee, 1947-1949*. Cambridge, f 119,40. 380 p.
David Grossman: *Over de grens - Zoeklicht op de Westelijke Jordaanoever*. Veen, Utrecht, Antwerpen. f 26,90. 195 p.

Fouzi Al-Asmar: *Een Arabier uit Israël*. Cyprus, Amstelveen. f 10,- plus porto. 218 p.